

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kaarkoski, Miina

Title: Vieraskynä. Energiäkäännö : Saksan ydinvoimaton voimannäyttö

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Kaarkoski, M. (2016, 20.05.2016). Vieraskynä. Energiäkäännö : Saksan ydinvoimaton voimannäyttö. The Ulkopolitist. <https://ulkopolitist.fi/2016/05/20/vieraskyna-energiakaanne-saksan-ydinvoimaton-voimannaytto/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

VIERASKYNÄ: Energiäkäännö – Saksan ydinvoimaton voimannäyttö

toukokuu 20, 2016 · by [vierasblogisti](#) · in [Akademia](#), [Aluetutkimus](#), [Energiapolitiikka](#), [EU ja Eurooppa](#), [Ilmastopolitiikka](#), [Kansainvälisen Poliitiikan tutkimus](#), [Vieraskynä](#), [Ympäristöpolitiikka](#).

Ydinjätteen varastointia vastustava mielenosoitus saksalaisessa Leesen kylässä 2014. [Kuva: [Michaela](#), Flickr]

Miina Kaarkoski on projektitutkija Jyväskylän yliopistossa. Hän väittelee syksyllä 2016 tohtoriksi yleisestä historiasta väitöskirjalla, joka käsittelee Saksan liittopäivien ydinenergiapolitiittisia debatteja 1991-2001. Hän tutkii tällä hetkellä myös EU:n yhteisen ulkopoliitiikan muodostumista.

Euroopan talousmahdin Saksan 2000-luvun energiapolitiittiset ratkaisut ovat määrittäneet mantereen poliittisten suhteiden kehitystä ratkaisevasti. Liittokansleri Gerhard Schröderin johdolla maa sitoutui energiäkäänteeksi nimetyn politiikan toteuttamiseen punavihreän hallituskoalition astututta valtaan vuoden 1998 vaalien jälkeen. Parlamentaarinen päätös ydinenergiasta luopumisesta hyväksyttiin Saksan liittopäivillä joulukuussa 2001. Energiäkäännö piti tämän lisäksi sisällään erityisesti uusiutuvien energiamuotojen tukemisen sekä teknologian ja tehokkuuden kehittämisen. Fukushima maaliskuun 2011 ydinvoimalaonnettomuuden seurauksena energiäkäänteen toteuttaminen sai kaikkien poliittisten puolueiden virallisen tuen taakseen, kun liittokansleri Angela Merkelin johtama

kristillidemokraattien ja liberaalien hallituskoalitio teki energiapoliittisen kurssinvaihdon ja ryhtyi tukemaan ydinenergiasta luopumista. Saksan energiapoliittisista ratkaisuista on aiheutunut merkittäviä seurannaisvaikutuksia muiden Euroopan maiden energiaratkaisuille sekä ulkopoliittisille suhteille.

Venäjän kasvava vaikutusvalta

Saksan toteuttama energiakäänte on nostanut esiin erityisesti kysymyksen Venäjän vaikutusvallan kasvusta Euroopassa. Itämeren pohjassa kulkeva Nord Stream -kaasuputki rakennettiin täyttämään energiatarvetta sen jälkeen, kun Saksan parlamentti joulukuussa 2001 ensimmäisen kerran päätti vähittäisestä ydinenergiasta luopumisesta. Putki kuljettaa kaasua Venäjältä Itämeren rannalla sijaitsevaan Saksan Greifswaldiin. Nyt kaavailtu [Nord Stream 2 -kaasuputki](#) lisää venäläisen kaasun merkitystä entisestään, ja projektia on luonnehdittu muun muassa [Venäjän tietoiseksi pyrkimykseksi](#) aiheuttaa eripuraa EU:ssa sekä vallankäytöksi Ukrainaa kohtaan. [Suomen näkökulmasta](#) Angela Merkelin hallituksen Fukushima maaliskuun 2011 ydinvoimalaonnettomuuden jälkeinen kannanmuutos ydinenergiapolitiikassa ja sitoutuminen ydinvoimaloiden alasajoon merkitsi [saksalaisen laitostoimittajan vaihtumista venäläiseen Fennovoiman Pyhäjoen ydinvoimalaprojektissa](#) sekä spekulatioihin Venäjän kasvavista mahdollisuuksista edistää tätä kautta poliittisia päämääriään.

Saksan energiapoliittisilla linjauksilla, etenkin ydinenergiasta luopumisella, on [ilmeisiä yhtymäkohtia](#) Venäjän kasvavaan osallisuuteen Euroopan energiahuollossa. Yhtä ilmeistä kuitenkin on, ettei tämä näkökulma ole hallinnut ydinenergian käyttöä tai siitä luopumista koskevia poliittisia debatteja Saksassa. [Saksan ja Venäjän erityissuhde](#) tai *Ostpolitik*-perinne ulkosuhteissa ovat yksistään riittämättömiä selitysmalleja Saksan energiakäänteeseen ulkopoliittisille painotuksille siitäkään huolimatta, että esimerkiksi entisen liittokanslerin Gerhard Schröderin osallisuus sekä saksalaisen ydinvoiman alasajopäätökseen että Nord Stream -kaasuputkihankkeeseen antaa perusteltua aihetta tämän kaltaisille pohdintoille.

Energiakäänteeseen edelläkävijä

Sitoutuminen energiakäänteeseen ilmentää kuitenkin ensisijaisesti toista näkökulmaa Saksan kylmän sodan jälkeisistä ulkopoliittisista painotuksista. Poliittista tukea energiakäänteelle on puolueiden välisissä julkisissa debatteissa perusteltu perinteisesti ennen muuta visionäärisellä näkökulmalla Saksan ulkopoliittisesta roolista. Tämän näkökulman mukaan energiakäänteeseen toteuttamalla Saksa nousee edelläkävijäksi ja suunnannäyttäjäksi kohti ydinvoimasta vapaata, ympäristö- ja ilmastoystävällistä energiatuotannon mallia. Ulkopoliittisten painotusten näkökulmasta ydinvoimavastaista energiakäännettä on poliittisessa keskustelussa tosin sanoen viety eteenpäin korostamalla Saksan suuruutta kansainvälisenä toimijana ja merkitystä esikuvana muille valtioille. Energiakäänteeseen tukemisen ulkopoliittinen merkitys on poliittisissa keskusteluissa pohjimmiltaan liitetty visioon vahvasta ja yhtenäisestä Saksasta, joka teknologisen osaamisensa avulla pystyy rakentamaan ydinenergiasta vapaan, ilmastoystävällisen ja huoltovarmen energiatuotannonmallin esikuvaksi muille maille.

Väitteen avaamiseksi ja perustelemiseksi on palattava tarkastelemaan karkeita pääpiirteitä moniulotteisessa prosessissa, jossa alun perin poliittisesti marginaalinen, erittäin kiistanalainen ja radikaali ehdotus ydinenergiasta luopumisen sisältävästä energiakäänteestä valtavirtaistui Saksan poliittisessa keskustelussa. [Energiakäänteeseen](#) käsitteen, jota saksalainen [Öko-instituutti](#) käytti vuonna 1980 julkaistussa ennusteessa koskien ydinenergiasta

luopumista, toi poliittiseen keskusteluun vasemmistolainen ja vihreä vähemmistö 1980-luvulla vaatiessaan nopeaa ydinvoimaloiden alasajoa. Energiakäännöksi on siis lähtökohdiltaan sidoksissa saksalaisessa yhteiskunnassa vuosikymmeniä vallinneeseen voimakkaaseen ydinvoimavastaisuuteen ja sen poliittiseen ilmaisuun. Tshernobylin kevään 1986 ydinvoimalaonnettomuuden jälkeisessä tilanteessa Saksan toinen pääpuolue, sosiaalidemokraattinen puolue ryhtyi osin poliittista ja osin ideologisista syistä kannattamaan vähittäistä ydinenergiasta luopumista.

Poliittinen keskustelu ydinenergian käytöstä polarisoitui voimakkaasti ydinenergiaa kannattavien puolueiden (kristillisdemokraatit ja liberaalit) ja ydinenergiaa vastustavien puolueiden (sosiaalidemokraatit, vihreät ja vasemmisto) välillä. Liittovaltiotasolla ydinvoimavastaiset vaatimukset pysyivät oppositiossa vuoden 1998 vaaleihin saakka. Ydinenergiapolitiikan keskustelun polarisoituminen tapahtui samaan aikaan ilmastonmuutoskeskustelun nousun kanssa. Syksyllä [1985 kansainvälinen ilmastokonferenssi Itävallassa](#) päätyi tunnustamaan ilmaston lämpenemisen poliittiseksi haasteeksi. Vuonna 1987 kestävä kehityksen -paradigman kansainväliselle agendalle nostanut [Yhteinen tulevaisuutemme](#) -raportti puolestaan suositteli fossiilisten polttoaineiden korvaamista muun muassa energiatehokkuutta ja uusitutuvia energiamuotoja kehittäen. Saksassa liittokansleri Helmut Kohl julisti alkuvuodesta 1987 ilmaston lämpenemisen vakavimmaksi ympäristöongelmaksi, ja Saksa sitoutui kansainvälisesti vertaillen tiukkoihin päästöjenleikkaustavoitteisiin. Saksa omaksui aktiivisen roolin muun muassa [Rio de Janeiron YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa 1992](#), ja isännöi silloisen ympäristöministeri Angela Merkelin johdolla ensimmäistä [YK:n ilmastonmuutoskonferenssia](#) Berliinissä 1995.

Ydinenergiavastaisuuden valtavirtaistuminen

1990-luku oli tätä taustaa vasten ratkaiseva vuosikymmen ydinenergiasta luopumisen sisältävän energiakäänteen tulevan menestyksen ja sille poliittisissa keskusteluissa annetun ulkopoliittisen merkityksen kannalta. Sitoutuminen kansainvälisiin ilmastonuojelullisiin tavoitteisiin ja johtavan roolin tavoittelu kansainvälisissä ja ylikansallisissa ilmastoneuvotteluissa yhdistettynä jatkuvasti voimistuvaan sisäpoliittiseen ja yhteiskunnalliseen ydinenergian vastustukseen teki selväksi, että jonkinlaiset muutokset energiapolitiikassa olivat välttämättömiä kaikkien poliittisten puolueiden näkökulmasta. Poliittisiksi vaihtoehdoiksi muodostuivat kärjistetyksi kuvaten ydinenergiasta luopumisen sisältävä malli ja vastakkainen ydinenergian käytön ja mahdollisen lisärakentamisen sisältävä malli, jotka kummatkin panostivat muun muassa uusiutuvien energiamuotojen kehittämiseen ja tukemiseen.

Energiakäänteen valtavirtaistumisen kannalta merkittävää oli, että radikaaleja muutoksia ajavien vihreiden ja vasemmistolaisten vähemmistöjen ohella sosiaalidemokraattiset poliitikot ryhtyivät 1990-luvun kuluessa edistämään maltillisempia energiapolitiittisia tavoitteita eli vähittäistä ydinenergiasta luopumista ja korvaavien rakenteiden luomista energiakäänteestä puhuen. Energiakäänteellä voitiin siis poliittisissa keskusteluissa tarkoittaa todellisuudessa eriasteisia muutoksia, mutta yhdistävä ajatus oli ydinvoimasta luopuminen jollain aikavälillä. Energiakäänteestä muodostui liittokansleri Gerhard Schröderin johtaman ensimmäisen puna-vihreän liittohallituksen (1998–2002) energiapolitiittinen kulmakivi, ja osana muita muutoksia Schröderin hallitus ajoi läpi lain ydinenergiasta luopumisesta joulukuussa 2001. Viimeistään 2000-luvulle tultaessa energiakäänteellä tarkoitettiin siis yleisesti ydinenergiavastaista energiapolitiikkaa. Fukushima maaliskuun 2011 ydinvoimalaonnettomuuden jälkeiset poliittiset tapahtumat Saksassa tekivät

energiäkäänteestä ydinvoimasta luopumisen merkityksessä myös perinteisesti ydinvoimamyönteisten puolueiden ajaman tavoitteen. Liittokansleri Angela Merkel korosti henkilökohtaisesti muuttaneen mielipidettään ydinenergiaa koskien.

Onko visio toteutunut?

Energiäkäänteen kannattamiseen liitetty visio Saksan edelläkävijäroolista aukeaa edellä esitettyä taustaa vasten. Energiäkäänte tarjosi vastauksen tilanteeseen, jota leimasi pitkäkestoinen, koko yhteiskunnan lävistävä ja 1990-luvun kuluessa lisää jännitteitä saava konflikti ydinenergian käytön tulevaisuutta koskien ja Saksan toimiminen samanaikaisesti eturintamassa ilmastonmuutosta vastaan. Energiäkäänteen kannattajat esittivät, että jälleenyhdistyneen Saksan tuli ottaa johtava rooli kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa ja profiloitua voimakkaasti Länsi-Euroopan johtajaksi tiellä kohti ydinenergiasta vapaata energiatuotantoa. Ydinenergiaan kohdistetut monikerroksiset historialliset pelot ja energiamuodon vastustus saksalaisessa yhteiskunnassa tekivät poliittisen maaperän otollisiksi tällaisille visioille. Energiäkäänte esitettiin dynaamiseksi ratkaisuksi ilmastonmuutoksen torjumiseen ja turvallisuustilanteen parantamiseen, joihin vanhat rakenteet eivät kyenneet vastaamaan.

Kansallisen tason energiäkäänteen toteuttamisen ohella ydinenergiaa vastustavat puolueet tekivät 1990-luvun kuluessa konkreettisia parlamentaarisia aloitteita, joiden mukaan Saksan olisi tullut edistää vastaavaa energiäkäännettä entisen itäblokin maissa muun muassa painostamalla Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankkia ohjaamaan varoja muun energiatuotannon tukemiseen neuvostotyyppisten ydinvoimaloiden kunnostamisen sijaan.

Nykyhetken näkökulmasta Saksan energiäkäänteeseen liitettyihin ulkopoliittisiin visioihin ja niiden toteutumiseen on mahdollista suhtautua erittäin kriittisesti. Energiäkäänteen [kustannuksista](#) ja muutoksen hitaudesta on kirjoitettu paljon puheenvuoroja. Saksan energiäkäänteestä ydinenergiasta luopumisen merkityksessä ei ole tullut kansainvälistä mallia, vaan monissa maissa Suomi mukaan lukien ydinvoimaa rakennetaan edelleen. Toisaalta on mahdollista nostaa esiin myös näkökulma riittämättömästä ajallisesta perspektiivistä tilanteen kokonaisvaltaiseen arviointiin. Saksalainen energiäkäänte on vaikuttanut Euroopan energiapoliittiseen kehitykseen muillakin tavoilla kuin alussa mainitun Venäjän kasvavan vaikutusvallan muodossa. Esimerkiksi Suomen kohdalla saksalainen energiäkäänte on toiminut esikuvana muun muassa poliittiselle kielenkäytölle: [Silvia Modig](#) (vas.) kommentoi [pääministeri Alexander Stubbin \(kok.\) ilmoitusta energiapolitiikan kokonaisuudesta](#) 7.10.2014 nimeämällä esittämänsä energiapoliittiset tavoitteet ”Suomen energiäkäänteeksi”. Sanavalinta oli selvä lainaus saksalaisesta energiakeskustelusta. Toisekseen saksalaisista energiaomavaraisista kylistä kirjoitetaan tasaisin väliajoin. Konkreettisenä Saksan energiäkäänteen seurauksena on syytä mainita myös tuuli- ja aurinkovoimateknologioiden kehitys, josta myös muut maat hyötyvät.

Arvio Saksan onnistumisesta energiäkäänteen ulkopoliittisten johtajuusvisioiden toteuttamisessa voi muuttua ajan kuluessa. Syytä on tässä suhteessa pitää mielessä, ettei Saksassakaan ole vielä sanottu viimeistä sanaa ydinenergian tulevaisuuden osalta siinä mielessä, että ydinvoimaloita on edelleen toiminnassa. Esimerkiksi kotitalouksien näkökulmasta energiäkäänteen myötä noussut sähkön hinta voi vaikuttaa mielipiteiden kehittymiseen ja sitä kautta puolueiden näkökantoihin. Toisaalta energiäkäänteeseen perinteisesti liitetty ulkopoliittinen visio Saksan esikuvaroolista teknologisesti kehittyneenä,

ydinteknologiasta eroon pyrkivänä suunnannäyttäjänä voi osaltaan selittää saksalaisten sitoutumista kalliina pidettyyn energiakäänteeseen.